

Politieke participatie: drie ontwikkelingen op het gebied van sociale bewegingen

Bachelor Thesis door Debby Vrijburg

Politieke Wetenschappen, Universiteit Leiden - d.a.vrijburg@umail.leidenuniv.nl

Studentnummer: 0957755

Tutor: Dr. D.R. Piccio

Aantal woorden: 7203

Met dank aan Dr. D.R. Piccio en Harmen van der Veer voor hun begeleiding en advies.

1. Inleiding

Er is een algemene bezorgdheid in de politieke wetenschap over de afname van conventionele politieke participatie. Van Gunsteren en Andeweg (1994) beschrijven in hun onderzoek een kloof tussen de burgers en de politiek. Mensen lijken zich te distantiëren van politieke partijen en de daarbij behorende campagnes, evenementen en instituties. Men is in veel mindere mate op deze manier actief betrokken bij de politiek. Tegenwoordig gaan veel minder mensen naar de stembus dan vroeger en partijlidmaatschap neemt af. Legitimiteit van de overheid wordt hierdoor minder en het politieke systeem komt onder druk te staan. Politieke partijen slagen er steeds minder in om hun historische rol van mobilisatie en articulatie te vervullen en worden op dat gebied minder belangrijk (Daalder 2002, 51-53).

Naast een daling van conventionele politieke participatie wordt er tegelijkertijd een andere ontwikkeling waargenomen. Er vindt een stijging plaats van onconventionele, elite-uitdagende politieke participatie. Er wordt een algemene stijging waargenomen van participatie in protesten en het tekenen van petitie's (Dalton 2008, 90). Interesse in de politiek neemt niet af, er vindt een verschuiving plaats in de manier waarop de interesse wordt kenbaar gemaakt. Sociale bewegingen worden de meest populaire vorm om te participeren in de politiek en andere vormen, zoals partijlidmaatschap en participatie in bureaucratische politieke organisaties eroderen (Norris 2002, 3-4).

De stijging van participatie in sociale bewegingen is zo groot dat er wordt gesproken over normalisatie van deze vorm van participatie. Onconventionele participatie, waarbij acties zoals het tekenen van een petitie en het meedoen aan een demonstratie horen, worden normale acties voor een substantieel gedeelte van de bevolking van postindustriële landen (Inglehart en Catterberg 2002, 7). Ook andere politieke wetenschappers, waaronder Meyer en Tarrow (1988) en Pippa Norris (2002) erkennen deze normalisatie. Sociale klasse, opleiding of leeftijd spelen nauwelijks of geen rol meer, allerlei verschillende groepen participeren.

Niet iedereen in de politieke wetenschap is het eens met de normalisatie van participatie in sociale bewegingen. Anderzijds zijn er namelijk politieke wetenschappers die beweren dat participatie in sociale bewegingen niet genormaliseerd is. Participatie in sociale bewegingen is volgens hen nog steeds weggelegd enkel voor bepaalde groepen binnen de samenleving, weliswaar soms andere groepen dan vroeger. Onder andere Eder (1995), Edwards en McCarthy (2004) en Della Porta en Diani (2006) staan achter deze stelling.

Vooral hoog opgeleide mensen en de middenklasse worden aangewezen als groepen binnen de samenleving die tegenwoordig participeren in sociale bewegingen.

Verder wordt er door Inglehart en Catterberg (2002) nog een onderscheid gemaakt in geografische, economische en politieke verschillen tussen landen en daardoor verschillen in participatie in de elite-uitdagende, onconventionele vorm. Zij vinden alleen een stijging van elite-uitdagende participatie in rijke, gevestigde democratieën, maar een daling in nieuwe democratieën (Inglehart en Catterberg 2002, 2). Ze verwachten echter dat deze trend zich niet doorzet en dat deze daling, de *'post-honeymoon decline,'* van elite-uitdagende participatie in deze nieuwe democratieën tijdelijk van aard zal zijn. De verwachting is dat deze landen uiteindelijk een stijging laten zien wat elite-uitdagende participatie betreft.

In dit onderzoek worden drie ontwikkelingen op het gebied van participatie in sociale bewegingen onderzocht. Ten eerste zal gekeken worden naar de stijging van onconventionele, elite-uitdagende politieke participatie in gevestigde democratieën. Is deze stijging aanwezig en hoe zet de ontwikkeling zich voort? Daarna zal gekeken worden of er wel of niet gesproken kan worden over een normalisatie van participatie in sociale bewegingen. Participeert iedereen of is participatie weggelegd voor bepaalde groeperingen? Hierbij wordt er alleen naar de Verenigde Staten gekeken. Ten slotte zal er gekeken worden naar participatie in sociale bewegingen in democratieën die thuishoren in de derde golf van democratisering, waaronder ex-communistische landen en ontwikkelingslanden. Is de *'post-honeymoon decline,'* zoals beschreven door Inglehart en Catterberg (2002) aanwezig, en zo ja, hoe zet de ontwikkeling zich voort?

Ondanks dat meerdere politieke wetenschappers ontwikkelingen hebben gevonden in politieke participatie, beperken veel onderzoeken zich tot één of enkele landen (Dodson 2011, 475). Er is mede daarom gekozen bij het eerste en derde gedeelte van het onderzoek voor een kwantitatieve analyse, waarbij participatie in veel verschillende landen gedurende verschillende tijdsperiodes wordt onderzocht. Er wordt in dit onderzoek gebruikt gemaakt van data afkomstig van de vier golven van de *World Value Survey* en de vier golven van de *European Value Survey*. Wat de normalisatie van sociale bewegingen betreft zal er ook een kwantitatieve analyse worden gedaan, maar daarbij zal alleen gekeken worden naar de Verenigde Staten.

2. Theoretisch kader en conceptualisering

Voor dit onderzoek is het om te beginnen noodzakelijk om het concept sociale beweging te definiëren. Een van de veel gebruikte definities voor een sociale beweging luidt als volgt: “ *Networks of informal interactions between a plurality of individuals, groups and/or organizations, engaged in political or cultural conflicts, on the basis of shared collective identities (Diani 1992, 1-10)*. Men wil veelal verandering te weeg brengen en is tegen de gevestigde orde. Het gaat ook vaak om het uiten van protest (*Ibidem*). Participeren in deze sociale bewegingen kan op verschillende manieren. In de literatuur zijn vooral het tekenen van een petitie, het deelnemen aan een demonstratie, het meedoen aan een boycot, stakingen of het bezetten van gebouwen steeds terugkomende vormen van participatie (Inglehart en Catterberg 2002, 6-8).

Participatie in een sociale beweging is echter maar een onderdeel van politieke participatie in zijn geheel. Politieke participatie refereert naar alle mogelijke manieren waarop mensen invloed kunnen uitoefenen op de samenstelling of het beleid van de overheid (Haque en Harrop 2010, 161). Zoals beschreven in de inleiding wordt er onderscheid gemaakt tussen conventionele, elite-sturende participatie en onconventionele, elite-uitdagende participatie. Conventionele, elite-sturende participatie vindt plaats binnen de formele politiek, voorbeelden hiervan zijn partijlidmaatschap of stemmen. Onconventionele, elite-uitdagende participatie vindt plaats buiten de formele politiek. Participatie in een sociale beweging wordt hier dus geclassificeerd als onconventionele, elite-uitdagende participatie (Hague en Harrop 2010, 161). In sommige gevallen lopen deze vormen wel eens in elkaar over, wanneer bijvoorbeeld de groene partijen en de milieubeweging samenkomen (Diani 1992, 14-15).

Een klassieker op het gebied van politieke participatie is het onderscheid dat wordt gemaakt door Verba et al. (1973). De vier dimensies van politieke participatie waarop verschillende acties geclassificeerd worden zijn stemmen, campagne activiteiten, gemeenschapsactiviteiten en contacten met politici of ambtenaren. Participatie in sociale bewegingen valt onder gemeenschapsactiviteiten. Ze doelen hiermee op activiteiten die buiten het electoraat plaatsvinden en die door burgers, alleen of in groepen, beleid proberen te beïnvloeden. Het beïnvloed een groot aantal sociale issues en vooral de preferenties van de participanten staan centraal (Verba et. al. 1973, 237).

Sociale bewegingen gaan veelal over bepaalde interesses van de participanten, zoals bijvoorbeeld mensenrechten of milieu issues. In sommige gevallen, wanneer het democratisering betreft, kunnen sociale bewegingen er voor zorgen dat er een regimeverandering plaats vindt en dat er een democratie tot stand komt (Welzel 2009, 83). Tilly (2004) ziet juist dat er ook een tegenovergestelde beweging mogelijk is, waarbij democratie de sociale bewegingen promoot. Zoals in de inleiding beschreven is het zorgelijk dat de interesses die de burger heeft, steeds meer vertegenwoordigd worden buiten de gevestigde politiek. De traditionele representatieve democratie komt onder druk te staan.

Veelal de nieuwe generatie distantieert zich van de conventionele politiek. Deze generatie, de millennials, zijn geboren zo ongeveer tussen 1980 en 2000 en hebben gemeenschappelijk dat ze minder politiek betrokken zijn. Ze stemmen minder en zijn vaak niet meer lid van een politieke partij. Deze lage politieke betrokkenheid is een serieuze bedreiging voor de representatieve democratie en verschillende politieke instituties, zoals de Europese Unie, maken zich hier zorgen over (O'Toole 2004, 2). Deze jongeren zijn daarentegen niet apathisch, maar tonen steeds meer hun interesse buiten de gevestigde politiek (*Ibid*, 18-19). Norris (2002) noemt participatie in sociale bewegingen als de meest populaire vorm om te participeren.

Verscheidende politieke wetenschappers hebben gepubliceerd over participatie in sociale bewegingen. Over het algemeen wordt er aangenomen dat er een stijging is in de hoeveelheid participatie in sociale bewegingen. Barnes en Kaase (1979) voorspelde de toenemende participatie buiten de formele politiek al in 1979 en zagen het als een diep gewortelde verandering tussen generaties. Ook Norris (2002) ziet de toename van onconventionele- elite uitdagende politieke participatie. Inglehart en Catterberg (2002) hebben deze ontwikkeling ook vastgesteld in hun onderzoek *Trends in political action: The developmental trend and the post-honeymoon decline*. Zij zien deze trend voornamelijk in rijke, gevestigde democratieën.

Het merendeel van de politieke wetenschappers is het er dus over eens dat er een stijging plaats vindt van de hoeveelheid onconventionele, elite-uitdagende participatie. In de literatuur is echter een tegenstelling te vinden wanneer er gekeken wordt naar wie er precies participeert. Enerzijds wordt er gezegd dat er een normalisatie plaats vindt en dat mensen van allerlei verschillende bevolkingsgroepen mee doen. Anderzijds wordt er gezegd dat

participatie weggelegd is voor een bepaalde groep. Hieronder zullen de verschillende stellingen van verschillende wetenschappers kort uiteengezet worden.

Rohrschneider heeft in 1993 een artikel gepubliceerd waarin hij een stelling publiceert met betrekking op participatie in een sociale beweging. Het artikel zelf gaat over de impact van sociale bewegingen op het Europese partijensysteem. Rohrschneider gebruikt de milieu beweging als proxy voor een van de vele sociale bewegingen van West Europa. Een belangrijk onderdeel van de milieubeweging die als voorbeeld wordt gebruikt is de *anti-nuclear energy movement* (Rohrschneider 1993, 158). In het artikel wordt de stelling aangenomen dat participatie in sociale bewegingen (en hier dus in het specifiek de *anti-nuclear energy movement*) afkomstig is van zowel de middenklasse als de arbeidersklasse. Participatie is volgens Rohrschneider afkomstig van verschillende sociale strata en niet van een bepaalde groepering binnen de samenleving (Rohrschneider 1993, 160-161).

Recent zijn er meerdere onderzoeken geweest die hebben aangetoond dat participatie in sociale bewegingen genormaliseerd is in de samenleving en dat er inderdaad meer mensen van verschillende sociale klasse participeren in sociale bewegingen. Meyer en Tarrow (1998) erkennen deze normalisatie van sociale bewegingen. Zij stellen dat sociale bewegingen dusdanig geïnstitutionaliseerd zijn geraakt in onze samenleving, dat sociale bewegingen bijna tot de conventionele manier van politieke participatie gaat behoren. Sociaal protest is verschoven van iets sporadisch tot een constant durend fenomeen. Volgens hen wordt het door bredere en meer diverse groepen uitgevoerd. Waarbij het in de jaren '60 vooral ging om studenten en jongeren is dat nu niet meer van toepassing. Allerlei sociale groeperingen doen mee (Meyer en Tarrow 1998, 4-11). Dit sluit aan bij de stelling van Rohrschneider.

Verder erkent ook Norris (2002) de normalisatie van sociale bewegingen. Er zijn meer mensen bereid mee te doen in sociale bewegingen, waardoor de sociale kenmerken van de populatie die participeren in sociale bewegingen steeds meer uiteenlopen. Collectieve actie door middel van deze bewegingen zijn steeds meer geaccepteerd als uiting van politieke teleurstelling, tegengeluiden en het uitdagen van de autoriteiten (Norris 2002, 4). Naast Meyer en Tarrow (1998) en Norris (2002) erkennen ook Inglehart en Catterberg (2002) de normalisatie van sociale bewegingen. Ook zij zeggen dat participatie steeds meer normaal wordt en wordt gedaan door de gehele bevolking (Inglehart en Catterberg 2002, 2).

Inglehart en Catterberg (2002) geven in hun artikel ook een reden voor de normalisatie van onconventionele, elite-uitdagende participatie. Enerzijds is het volgens hen te verklaren

door een verandering in generaties en waarden. De samenleving wordt steeds meer gedomineerd door een nieuwe generatie, veelal met postmateriële waarden. Materialisten zijn vooral bezig met de nodige basisbehoeften, zoals veiligheid, economische groei en stabiliteit. Postmaterialisten voelen zich zeker over deze zaken en richten zich op andere issues, zoals milieu, gelijkheid van geslacht en mensenrechten. De internationale stabiliteit in de naoorlogse periode in West-Europa heeft geresulteerd in het bevredigen van de materiële basisbehoeften. Een groot gedeelte van de bevolking heeft daarom de politieke interesse verlegd van materiële kwesties naar post materiële kwesties en juist deze kwesties worden veelal vertegenwoordigd in sociale bewegingen (Norris 2002, 9-10).

Daarnaast is er een groot gedeelte van de bevolking tegenwoordig hoog opgeleid. Deze burgers beheersen bepaalde (politieke) vaardigheden, waardoor zij zichzelf beter kunnen uiten in het politieke spectrum. Ze kiezen er steeds vaker voor om zelf actie te voeren en scharen zich niet meer zo gemakkelijk achter een kleine politieke eliteclub. Ze accepteren in mindere mate de autoriteit van hiërarchische, oligarchische organisaties, zoals de gevestigde politieke partijen (Inglehart en Catterberg 2002, 4-6). Eigenlijk wordt hier gezegd dat opleiding en postmaterialistische waarden factoren zijn voor het wel of niet participeren. Echter zeggen zij dat zo'n groot gedeelte van de bevolking hoog opgeleid is en postmaterialistische waarden heeft dat er daardoor gesproken kan worden over normalisatie (*Ibid*).

De bovenstaande theorieën over participatie in sociale bewegingen spreken een andere benadering tegen. Daar wordt namelijk gezegd dat publiek support voor sociale bewegingen wel te vinden is in een bepaalde groep. Peter van Aelst en Stefaan Walgrave (2001) beargumenteren de stelling dat participatie in nieuwe sociale bewegingen weggelegd is voor een bepaalde klasse. De nieuwe participant is volgens hen iemand uit de middenklasse. Deze zijn politiek actief en hoog opgeleid. Participatie is echter niet meer voor de ontevreden arbeidersklasse, zoals het volgens hen voorheen wel was (van Aelst & Walgrave 2001, 462).

In het artikel van Edwards and McCarthy (2004) wordt de *resource theory* van mobilisatie van sociale bewegingen uiteengezet. Hierin wordt gesteld dat het vooral de middenklasse is die participeert in sociale bewegingen. Er wordt ook een verklaring gegeven waarom de middenklasse meer participeert. De middenklasse heeft volgens Edwards en McCarthy (2004) meer toegang tot bronnen en kunnen daardoor het veld van sociale bewegingen domineren met hun issues. Mobilisatie van armere groepen/lagere klasse is vrij

uitzonderlijk in industriële democratieën simpelweg omdat ze minder toegang hebben tot bronnen (Edwards and McCarthy 2004, 117). Deze theorie spreekt dus tegen dat participatie in sociale bewegingen afkomstig is vanuit verschillende groeperingen en verschillende sociale klasse.

In het boek van Della Porta en Diani (2006) wordt ook gesproken over een bepaalde groep die participeert in de nieuwe sociale bewegingen. Zij stellen dat er een nieuwe middenklasse is ontstaan door sociale veranderingen en dat het juist deze klasse is die participeert. De populatie van deze nieuwe sociale klasse is voornamelijk aan het werk in de servicesector en hoogopgeleid. Als resultaat van hun technische en culturele competenties en door hun economische functionele positie binnen de maatschappij zijn ze eerder geneigd om te participeren in nieuwe sociale bewegingen dan andere groepen. Sterker nog ze participeren niet alleen, maar brengen ook kennis en kunde over naar de beweging (Della Porta en Diani 2011, 57-58). Deze nieuwe middenklasse is ook al eerder genoemd door onder andere Eder (1995) in het boek *Social Movements and Social Classes*. Ook hij schrijft dat het juist deze middenklasse is die participeert in sociale bewegingen. Hij beschrijft hierbij vrijwel dezelfde kenmerken als Della Porta en Diani (2011).

Cotgrove en Duff (1980) hebben een case studie gedaan van de milieubeweging en zeggen dat degene die participeren in een milieubeweging voornamelijk afkomstig zijn van de middenklasse. Er wordt gezegd dat de interesses die deze middenklasse heeft verschillen van andere groepen in de samenleving. Mensen uit de middenklasse werken voornamelijk in de service sector, zoals dokters, sociale werkers en leraren. Deze mensen zijn tegen de ideologie en waarden van het industriële kapitalisme en zijn geneigd om een baan te kiezen buiten de economische marktplaats (Cotgrove en Duff 1980, 344). Deze case-studie sluit aan bij de bewering dat participatie in sociale bewegingen afkomstig van een bepaalde groep. In dit geval gaat het om mensen uit de middenklasse, die hoogopgeleid zijn en werken in de servicesector.

Naast sociale klasse en educatie wordt ook leeftijd veelal genoemd als verklarende variabele voor participatie. Zoals beschreven zijn het vaak jongeren die participeren in sociale bewegingen. Jongeren, mensen tussen de 18 en 29, zijn meer geneigd om een petitie te tekenen of mee te doen aan een demonstratie ten opzichte van ouderen boven de zestig (Norris 2004, 18). Politieke participatie binnen de conventionele politiek is meer weggelegd

voor mensen tussen de dertig en zestig jaar, ook al doen zij soms ook aan onconventionele, elite-uitdagende participatie (*ibid*, 12).

De theorie die genoemd wordt heeft voornamelijk betrekking op gevestigde postindustriële en voornamelijk rijke democratieën. Inglehart en Catterberg (2002) beschrijven in hun artikel ook onconventionele, elite-uitdagende participatie in landen die geen rijke, gevestigde democratie zijn. Er wordt hierbij gekeken naar Latijns-Amerika, ex-communistische landen voornamelijk in Oost-Europa en ontwikkelingslanden.¹ De verandering van de hoeveelheid elite-uitdagende politieke participatie hangt af van economische, sociale en politieke ontwikkelingen. Volgens hen vind er na de transitie en vestiging van de democratie en in sommige gevallen na het afschaffen van het communisme, een daling plaats van elite-uitdagende politieke participatie. Dit wordt de '*post-honeymoon decline*' genoemd (Inglehart en Catterberg 2002, 2).

Deze '*post-honeymoon decline*' is volgens Inglehart en Catterberg een periode effect en wordt waargenomen in landen die behoren tot de derde golf van democratisering en die dus later de transitie naar een democratie hebben meegemaakt ten opzichte van de landen die reeds een gevestigde en rijke democratie hebben. Deze derde golf van democratisering vindt zijn hoogtepunt in de jaren 1989, 1990 en 1991. Voordat er een daling plaats vindt gaat de vestiging van de democratie vaak wel gepaard met elite-uitdagende politieke participatie. Na de vestiging van de democratie neemt de hoeveelheid elite-uitdagende, onconventionele participatie af (Inglehart en Catterberg 2002, 9).

De afname van elite-uitdagende politieke participatie is volgens Inglehart en Catterberg (2002) te verklaren doordat de euforie wegebt, de democratie een teleurstelling blijkt en soms zelfs een desillusie. De verwachtingen van een democratie zijn vaak hoog en daar kan de democratie in veel van de gevallen niet meteen aan voldoen. Deze hoge verwachtingen zijn te verklaren door het in verband te zien met de economie. Men ging ervan uit de economie ook zou verbeteren door de komst van de democratie. Wanneer dit niet gebeurt uit dit zich vaak in frustratie en men wendt zich steeds meer van de politiek af (Inglehart en Catterberg 2002, 9-10).

¹ De volgende landen zijn onderzocht door Inglehart en Catterberg (2002): Wit-Rusland, Bulgarije, China, Tsjechië, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Polen, Roemenië, Rusland, Slovakije, Slovenië, Argentinië, Chili, India, Mexico, Nigeria, Zuid-Afrika en Turkije.

In alle landen die zij onderzocht hebben is *de post-honeymoon decline* gevonden, met uitzondering van Hongarije, Polen en Slovenië. Deze bevindingen van Inglehart en Catterberg (2002) zijn gebaseerd op data van de *Political Action Survey* van 1974 en de *World Value Survey* van 1981, 1990, 1995 en 2000. Zoals gezegd noemen zij dit een periode effect en zien zij het niet als een waardeverandering binnen de samenleving, zoals wel het geval bij de stijging van elite-uitdagende participatie in rijke, gevestigde democratieën. Wanneer de conditionele factoren veranderen en bijvoorbeeld de economie weer aantrekt, gaat men ervan uit dat de hoeveelheid elite-uitdagende politieke participatie weer zal stijgen. Uiteindelijk zal er volgens Inglehart en Catterberg (2002) ook in deze landen een stijging van elite-uitdagende participatie plaats vinden, zoals ook werd gevonden in de democratieën die al langer gevestigd zijn (Inglehart en Catterberg 2002, 16).

3. Operationalisering

Het onderzoek is opgesplitst in drie delen. Voor dit onderzoek zal er gebruik worden gemaakt van de data uit de *World Value Survey* en data uit de *European Value Survey*. Door middel van een vragenlijst zijn sociale en politieke gegevens verzameld van personen uit verschillende landen. Datasets van verschillende jaren worden gebruikt, namelijk die van 1981, 1990, 1995, 2000 en 2005. Deze data is van de *World Value Survey* en is verzameld in enkele golven.² Bij de *European Value Survey* zijn enigszins dezelfde periodes onderzocht, waarbij het gaat om de jaren 1981, 1990, 1999 en 2008.³ In dit onderzoek zullen de verschillende tijdsperiodes aangeduid worden als 1981, 1990, 1995, 2000 en 2008.

Participatie in sociale bewegingen staat centraal en wordt in alle drie de delen onderzocht. Zowel in de *World Value Survey* als in de *European Value Survey* wordt dit gemeten aan de hand van drie vragen. In beide vragenlijsten worden dezelfde vragen gesteld, waarbij dezelfde antwoordcategorieën worden gegeven.⁴ Alleen wanneer iemand echt een actie heeft gedaan, wordt het in dit onderzoek geclassificeerd als participatie. Wanneer iemand aangeeft de actie misschien te gaan doen, wordt niet gezien als participatie.

² Het jaar 1981 heeft betrekking op 1981 tot en met 1984, 1990 heeft betrekking op 1989 tot en met 1993, 2000 heeft betrekking op 1999 tot en met 2004 en 2005 heeft betrekking op de jaren 2005 tot en met 2008.

³ Het jaar 1981 heeft alleen betrekking op 1981, 1990 heeft betrekking op 1990 en 1991, 1999 heeft betrekking op 1999 en 2000 en 2008 heeft betrekking op de jaren 2008 tot en met 2010.

⁴ Heeft u wel eens een petitie getekend? Heeft u wel eens meegedaan aan een boycot? Heeft u wel eens meegedaan aan een vreedzame demonstratie? Mogelijke antwoorden die een participant kan geven zijn 'dat heb ik gedaan,' 'dat ga ik misschien doen,' en 'dat ga ik nooit doen.'

3.1. Ontwikkeling 1: Stijging van onconventionele, elite-uitdagende participatie in gevestigde democratieën

Ten eerste zal er gekeken worden naar participatie in sociale bewegingen in postindustriële democratieën. Dit onderzoek is al door verschillende politieke wetenschappers gedaan, waaronder door Inglehart en Catterberg (2002). Hierbij zullen dan ook dezelfde landen onderzocht worden.⁵ Enkele landen zijn echter uit de analyse gelaten, wegens ontbreken van de benodigde onderzoeksgegevens. Eerst zal gekeken worden of de stijging van elite uitdagende, onconventionele participatie aanwezig is in de jaren die al eerder onderzocht zijn (1981 tot en met 2000). Daarna zullen deze gegevens aangevuld worden met meer recente data. Deze data ontbreekt in de kwantitatieve onderzoeken die eerder zijn gedaan.

De landen zijn gekozen op basis van hun overeenkomst wat de mate van democratie betreft. Allen zijn een rijke, gevestigde, postindustriële democratie. Dit wordt bevestigd door onderzoeksgegevens van *Freedom House*. Alle landen die onderzocht worden hebben de status van een electorale democratie gekregen en zijn ook al langere tijd een democratie. Alle landen hebben de hoogste score van vrijheid behaald, met uitzondering van Italië dat momenteel bij het onderdeel politieke rechten de een na hoogste score heeft behaald (*freedomhouse.org*). De verwachting is dat er, gedurende de jaren die al eerder onderzocht zijn, inderdaad een stijging te vinden is in de hoeveelheid participatie. Daarnaast is de verwachting dat deze stijging zich voortzet wanneer de meer recente gegevens worden toegevoegd.

3.2. Ontwikkeling 2: Normalisatie van participatie in sociale bewegingen

Als tweede wordt er in de literatuur een ontwikkeling richting normalisatie van participatie genoemd. Er zal gekeken worden of er sprake is van een normalisatie van onconventionele, politieke participatie, waarbij participatie in sociale bewegingen gedaan wordt door personen met verschillende persoonlijke kenmerken. De verwachting is dat participatie niet meer is weggelegd voor een bepaalde groep, maar dat personen met verschillende sociale kenmerken participeren.

⁵ De volgende landen zullen onderzocht worden: Brittannië, Italië, Nederland, Verenigde Staten, Finland, Spanje, Ierland, Frankrijk, België, Denemarken, Zweden en IJsland.

Er is gekozen om te kijken naar normalisatie van participatie in sociale bewegingen in de Verenigde Staten. Dit is een typisch voorbeeld van een westers land met een gevestigde en tevens rijke democratie. Idealiter is het onderzoeken van meerdere landen gewenst, maar wegens ontbreken van de benodigde onderzoeksgegevens is dit niet mogelijk. Des al niet te min geeft deze casus van de Verenigde Staten belangrijk inzicht in de normalisatie van participatie in sociale bewegingen.

Sociale klasse, educatie en leeftijd worden in de literatuur genoemd als verklarende factoren voor participatie. Sociale klasse wordt gemeten aan de hand van een zelfplaatsing van de respondenten.⁶ Educatie wordt gemeten aan de hand van de vraag wat de hoogste mate van educatie is die ze hebben genoten.⁷ Leeftijd wordt gevraagd en weergegeven in jaartallen. Voor dit onderzoek zijn leeftijden ingedeeld in vijf categorieën.⁸ Aan de hand van enkele figuren zal er gekeken worden of er significante verschillen zijn tussen de groepen, wat participatie in sociale bewegingen betreft. Hierbij wordt er ook weer uitgesplitst naar de drie verschillende acties, het tekenen van een petitie, het meedoen aan een boycot en het meedoen aan een demonstratie.

Sociale klasse, educatie en leeftijd staan in relatie met elkaar en maken deel uit van de socio-economische status van een persoon. Voornamelijk sociale klasse en educatie correleren vaak aan elkaar. Voor de Verenigde Staten is er dan ook een zwak verband gevonden voor deze twee variabelen met een Pearsons R van .349. Toch is er voor gekozen om deze factoren apart te onderzoeken, om een zo goed mogelijk beeld te geven van de invloed die de afhankelijke factoren hebben op de mate van normalisatie.

⁶ Mogelijke antwoorden zijn hogere klasse, hogere middenklasse, lagere middenklasse, arbeidersklasse en lagere klasse.

⁷ Mogelijke antwoorden zijn: Basisschool met diploma, middelbare school zonder diploma, technisch/beroepsgericht, middelbare school met diploma, technisch/beroepsgericht, middelbare school zonder diploma, voorbereidend voor hoger onderwijs, middelbare school met diploma, voorbereidend voor hoger onderwijs, universitaire educatie, zonder diploma, universitaire educatie, met diploma.

⁸ De antwoord categorieën zijn: 18-24, 25-34, 35-54, 55-69 en 70+.

3.3. Ontwikkeling 3: Daling van onconventionele, elite-uitdagende participatie in landen passend in de derde golf van democratisering

Ten slotte zal er gekeken worden naar participatie in landen waarbij de transitie naar een democratie later heeft plaatsgevonden. Het gaat hier om Latijns Amerikaanse landen, ex-communistische landen voornamelijk in Oost Europa en ontwikkelingslanden. In de meeste van deze landen is eerder door Inglehart en Catterberg (2002) een daling waargenomen van de hoeveelheid onconventionele participatie. Zij spraken toen de verwachting uit dat deze daling tijdelijk van aard zou zijn. Er zal nu gekeken worden of deze daling “*the post honeymoon decline*” aanwezig is en hoe de ontwikkeling zich voort zet. Volgens de theorie zou deze daling omgezet moeten worden in een stijging.

Voor zover mogelijk zullen dezelfde landen gebruikt worden als in het onderzoek van Inglehart en Catterberg (2002).⁹ Er zal nu alleen per actie gekeken worden hoeveel procent deel heeft genomen gedurende de verschillende tijdsperiodes. Dit verschilt van het onderzoek van Inglehart en Catterberg (*ibid*). Deze nemen het percentage wat ten minste heeft meegedaan aan één van deze acties. De landen zijn gekozen op basis van een overeenkomst. Ze hebben allemaal laat de transitie naar een democratie meegemaakt en verschillen in dat opzicht van de al eerder gevestigde en voornamelijk rijke democratieën.

We spreken van voor of tijdens de transitie in de ex-communistische landen gedurende de jaren 1981 en 1990. De enquêtes die betrekking hebben op de jaren 1995, 2000 en natuurlijk 2008 hebben betrekking op de periode na de transitie. In Argentinië heeft alleen 1981 betrekking op voor de transitie en de overige jaren op na de transitie. In Chili wordt 1990 gezien als voor de transitie en de overige jaren na. Wat Mexico betreft hebben zowel 1981 als 1990 betrekking op de periode voor de transitie en de andere jaren op na de transitie (Inglehart en Catterberg 2002, 13).

⁹ De volgende landen zullen onderzocht worden: Argentinië, Chili, Mexico, Zuid-Afrika, Turkije, Bulgarije, Polen, Slovenië, Tsjechië, Wit-Rusland, Hongarije, Letland, Litouwen en Slowakije.

4. Resultaten

4.1. Ontwikkeling 1: Stijging in onconventionele, elite-uitdagende participatie in gevestigde democratieën

In tabel 1.1. wordt het percentage per land weergegeven dat een petitie heeft getekend. Er is een duidelijke stijging te zien in in alle landen die zijn onderzocht gedurende de tijdsperiode 1981-2000. In tabel 1.2. wordt het percentage weergegeven dat mee heeft gedaan aan een boycot en ook hier is, met een enkele uitzondering daargelaten, veelal een stijging te vinden. In tabel 1.3. is gedurende de tijdsperiode van 1981 tot en met 2000 een algemene stijgende trend waar te nemen wat het meedoen aan een demonstratie betreft. Tussen 1990 en 2000 is in een enkel geval, bijvoorbeeld bij Italië, een daling waargenomen van één procent.

Over het algemeen kan er gezegd worden dat er inderdaad een stijging plaats vindt in de hoeveelheid onconventionele, elite-uitdagende participatie gedurende de periode die is onderzocht tot 2000. Weliswaar met enkele uitzonderingen op de regel. Politieke wetenschappers zoals Inglehart en Catterberg (2002) en Norris (2002) die deze trend gemeld hebben lijken op basis van dit onderzoek inderdaad gelijk te hebben. Opvallend is dat het tekenen van een petitie veel vaker wordt gedaan, dan bijvoorbeeld het meedoen aan een boycot. Bij deze actie liggen de percentages beduidend lager, in sommige gevallen zelfs onder tien procent. De percentages van het tekenen van een petitie liggen in alle landen boven vijftig procent. Het meedoen aan demonstratie wordt minder gedaan dan het tekenen van een petitie, maar duidelijk meer dan het meedoen aan een boycot.

Wanneer er gekeken wordt naar de nieuwe onderzoeksgegevens is het opvallend dat de stijgende lijn zich niet doorzet. De uitkomsten zijn wisselend. Het percentage dat een petitie heeft getekend neemt in veel alle landen af, met uitzondering van Finland, Frankrijk, Denemarken en IJsland, daar neemt het percentage juist toe. Het percentage dat mee heeft gedaan aan een boycot neemt toe in Italië, Finland, Frankrijk, IJsland en Spanje. Het percentage dat deel heeft genomen aan een demonstratie neemt in Brittannië, Frankrijk, Denemarken, IJsland en Spanje toe. In de andere landen is een daling waar te nemen.

De wisselende resultaten kunnen enerzijds betekenen dat mensen zich nog meer gaan distantiëren van de politiek. Naast een daling van elite-gestuurde politieke participatie kan het nu ook zo zijn dat er een daling plaats gaat vinden van elite-uitdagende participatie. Dit is zorgwekkend, omdat hiermee de legitimiteit van het politieke stelsel nog verder onder druk

komt te staan en de kloof tussen de burgers en de politiek nog verder toeneemt. Het is echter nog niet duidelijk of deze daling zich echt doorzet en betrekking heeft op de langere termijn. De wisselende effecten kunnen namelijk ook verklaard worden door periode effecten.

Periode effecten hebben voornamelijk betrekking op tijdelijke en soms lokale omstandigheden. Participatie wordt soms verklaard aan de hand van de politiek of economische welvaart. In de tijdsperiode 2005-2008 en 2008-2010 waarop deze data betrekking heeft zijn er veranderingen opgetreden in de economie. In 2007 ontstaat de kredietcrisis in Verenigde Staten, maar pas later, eind 2008, zet de economische crisis zich wereldwijd door en is er in veel landen sprake van een recessie. Wanneer het slecht gaat met de economie is men meer geneigd zich te distantiëren van de politiek. De daling zou hierdoor verklaard kunnen worden.

Op politiek gebied zijn er wel enkele dingen veranderd, voornamelijk in de eurolanden vinden veel verandering plaats. De belangrijkste verandering is de invoer van de euro in 2002. Echt extreme mate van onvrede over de politiek zijn er niet geweest en grote politieke ontwikkelingen, zoals overgang naar een ander politiek systeem zijn niet voorgekomen. Het lijkt dus niet erg aannemelijk dat een van deze gebeurtenissen de daling van elite-uitdagende politieke participatie kan verklaren.

Duidelijk is in ieder geval dat de trend van een stijging in deze vorm van participatie zich niet doorzet. Het kan echter ook zijn dat de manier van participeren veranderd. Het is aannemelijk om te denken dat participatie veranderd is met de opkomst van internet en met de opkomst van sociale media, wat vooral na 2000 bekendheid vergaarde onder het grote publiek. Mensen hoeven niet per se meer de straat op om actie te ondernemen. *E-movements*, *E-activism* en *E-protest* wordt een steeds belangrijkere rol in de samenleving en dit zien wij ook steeds meer terug in de politiek. Onvrede wordt veelal geuit via het internet en acties zoals het tekenen van een petitie, het deelnemen aan een boycot en het meedoen aan een demonstratie zijn niet meer de enige vormen om je stem te laten gelden (Carty 2011, 3).

4.2. Ontwikkeling 2: Normalisatie van participatie in sociale bewegingen in de Verenigde Staten

Enerzijds wordt er in de literatuur beschreven dat er een normalisatie plaats vindt wat participatie in sociale bewegingen betreft, anderzijds wordt participatie toegeschreven aan bepaalde groepen. Participatie is in dit gedeelte van het onderzoek uitgesplitst naar sociale klasse, leeftijd en educatie, waardoor verschillende groepen met elkaar vergelijken konden worden. De verwachting is dat er inderdaad een normalisatie van participatie in sociale bewegingen plaats vindt.

In tabel 2.1. is participatie in sociale bewegingen in de vorm van het tekenen van een petitie uitgesplitst naar verschillende sociale klassen. De gemiddeldes verschillen, maar tegelijkertijd is er is overlap tussen alle verschillende klassen. Er kan nu met 95% zekerheid gezegd worden dat er geen significante verschillen zijn tussen de verschillende klassen. Dit sluit aan bij het idee van normalisatie van participatie in sociale bewegingen. Iedereen participeert, ongeacht de klasse waarin iemand zich bevindt. Zowel mensen van de hogere klassen als van de middenklassen en lagere klassen participeren.

In figuur 2.2. is participatie in de vorm van het meedoen aan een boycot uitgesplitst naar sociale klassen. Hierbij is er ook veel overlap te vinden tussen de errorbars, wat inhoud dat met 95% zekerheid gezegd kan worden dat de groepen niet significant van elkaar verschillen wat participatie betreft. Alleen de hogere middenklasse en de lagere klasse verschillen volgens het figuur significant van elkaar, waarbij de hogere middenklasse meer participeert dan de lagere klasse. In figuur 2.3. is hetzelfde gedaan, waarbij het meedoen voor een boycot is vervangen door het meedoen aan een demonstratie. Hierbij is net als in figuur 2.1 overal overlap tussen alle error bars, waardoor met 95% zekerheid gezegd kan worden dat er geen significante verschillen zijn tussen de verschillende klassen.

Naast sociale klasse is ook leeftijd onderzocht. In figuur 2.4. is het tekenen van een petitie uitgesplitst naar verschillende leeftijdscategorieën. Hierbij zien we dat de leeftijdsgroepen 18-24 en 25-34 overlappen en dat de leeftijdsgroepen 35-54, 55-69 en 70+ overlappen. Er is dus met 95% zekerheid geen significant verschil tussen alle groepen, maar wel een significant verschil tussen jong en oud. Opvallend is dat volgens deze errorbars ouderen meer participeren dan jongeren. Dit is in tegenstelling met de literatuur, waarin wordt beschreven dat het veelal de jongere generatie is die participeert.

In figuur 2.5 is het meedoen aan een boycot uitgesplitst naar verschillende leeftijdsgroepen. Hier is het de middelste leeftijdscategorie, van 35-54 jaar die het meest participeert. Er is dan ook met 95% zekerheid een significant verschil tussen deze groep en de groepen van 18-24, 25-34 en 70+. De andere groepen vertonen allemaal wel overlap met elkaar en verschillen met 95% zekerheid niet significant. In figuur 2.6 zien we precies hetzelfde patroon, alleen gaat het hier niet om meedoen aan een boycot maar om het meedoen aan een demonstratie.

Ten slotte zijn de drie acties uitgesplitst naar verschillende niveaus van educatie. Opvallend is dat het gemiddelde van personen die een petitie hebben getekend toeneemt, wanneer het educatieniveau toeneemt. Het zijn echter niet altijd significante verschillen. In figuur 2.7 zien we dat er vrijwel tussen alle errorbars overlap is. Alleen de groep die op de middelbare school heeft gezeten voor beroepsgericht onderwijs maar geen diploma heeft behaald vertoont geen overlap met de hogere groepen. Met deze uitzondering daargelaten, kan er met 95% zekerheid gezegd worden dat er verder geen sprake is van significante verschillen tussen de groepen.

In figuur 2.8 is het meedoen aan een boycot uitgesplitst naar verschillende vormen van educatie. Hierbij is vertoont alleen de errorbar van de groep die op de middelbare school heeft gezeten voor beroepsgericht onderwijs en wel een diploma heeft behaald, geen overlap met de hogere groepen. Er is wel overlap met de twee lagere groepen. Verder overlappen alle errorbars elkaar. Met 95% zekerheid kan er gezegd worden dat deze groepen niet significant van elkaar verschillen wat het meedoen aan een boycot betreft.

In figuur 2.9 is het meedoen aan een demonstratie uitgesplitst naar de verschillende educatie niveaus. De errorbars van de twee groepen die de middelbare school hebben gevolgd voor beroepsgericht onderwijs, zowel met als zonder diploma, vertonen geen overlap met de groepen boven hen. Wel vertonen ze overlap met elkaar en met de groep die de basisschool heeft gevolgd met diploma. Deze twee groepen verschillen met 95% zekerheid van de groepen boven hen. De groepen boven hen participeren significant meer.

Er is geen enkel figuur waarbij alle errorbars significant van elkaar verschillen. Ook is er nergens een figuur waarin er één groep gevonden is die significant verschilt van alle andere groepen. Op basis hiervan kan gezegd worden dat er inderdaad in vergaande mate is van normalisatie van participatie in sociale bewegingen. Echter het is niet zo dat de groepen helemaal gelijk zijn en dat alle groepen evenveel participeren. Er zijn meerdere figuren waarbij er een groep is die wel significant verschilt van enkele andere groepen die in het

figuur staan. Ook zit er in sommige gevallen veel verschil in het aantal participanten per groep, waardoor het lastig is om met zekerheid iets te kunnen zeggen over de normalisatie van participatie in sociale bewegingen. Zo zijn er bijvoorbeeld veel meer mensen in de middenklasse dan in de hogere klassen.

4.3. Ontwikkeling 3: Daling van onconventionele, elite-uitdagende participatie in landen passend in de derde golf van democratisering

Volgens de theorie vindt er tijdens de transitie naar een democratie veel elite-uitdagende politieke participatie plaats, na de transitie volgt een daling. Het verschilt per land wanneer deze transitie plaats heeft gevonden.¹⁰ De verwachting is dat de daling inderdaad te vinden is en dat deze daling na de vestiging van de democratie zich om zal zetten in een stijging. In de tabellen zien we echter niet overal de dalende lijn gedurende de jaren na de vestiging van de democratie, die wel werd gezien als trend door Inglehart en Catterberg (2002) tot en met het jaar 2000.

In tabel 3.1 staat het percentage van het aantal personen dat een petitie heeft getekend voor de Oost-Europese landen. In sommige landen, waaronder Slovenië, Polen en Tsjechië neemt de hoeveelheid participatie juist toe na de vestiging van de democratie. In tabel 3.2. staat het percentage van het aantal personen dat een petitie heeft getekend voor de overige landen. Een voorbeeld van een land waar de daling ook niet is gevonden is Argentinië. Na de vestiging van de democratie nam eerst de hoeveelheid mensen die een petitie tekenen af. In 1995 neemt het percentage weer toe en in 2000 nam het percentage weer af.

In tabel 3.3. staat het percentage van het aantal personen dat mee heeft gedaan aan een boycot voor de Oost-Europese landen. In tabel 3.4. staat het percentage van het aantal personen dat mee heeft gedaan aan een boycot voor de overige landen. Ook in deze twee tabellen zien we niet overal de daling van het aantal personen dat heeft geparticipeerd na de vestiging van de democratie. In Slovenië neemt het percentage toe en bijvoorbeeld in Tsjechië blijft het percentage gelijk. Ook in deze landen is het meedoen aan een boycot beduidend minder populair dan bijvoorbeeld het tekenen van een petitie. Dit komt overeen met rijke,

¹⁰ We spreken van voor of tijdens de transitie in de ex-communistische (Oost-Europese) landen gedurende de jaren 1981 en 1990. De enquêtes die betrekking hebben op de jaren 1995, 2000 en natuurlijk 2008 hebben betrekking op de periode na de transitie. In Argentinië heeft alleen 1981 betrekking op voor de transitie en de overige jaren op na de transitie. In Chili wordt 1990 gezien als voor de transitie en de overige jaren na. Wat Mexico betreft hebben zowel 1981 als 1990 betrekking op de periode voor de transitie en de andere jaren op na de transitie.

gevestigde democratieën die eerder onderzocht zijn. Het tekenen van een petitie is ook hier de meest populaire vorm van participatie in sociale bewegingen. Het meedoen van een demonstratie staat qua populariteit tussen de andere twee acties in.

In tabel 3.5. en 3.6. staat het percentage dat deel heeft genomen aan demonstraties, waarbij tabel 3.5 de Oost-Europese landen weergeeft en waarbij tabel 3.6. de overige landen weergeeft. Wederom wordt er niet in alle landen een daling van de hoeveelheid participatie waargenomen, na de vestiging van de democratie tot aan het jaar 2000. In Zuid-Afrika neemt het percentage gedurende deze periode dat mee heeft gedaan aan een democratie juist alleen maar toe.

Volgens dit onderzoek is er niet overduidelijk sprake van een '*post-honeymoon decline*,' zoals wel werd genoemd door Inglehart en Catterberg (2002). De tabellen laten veel wisselende patronen zien en het is lastig om er een duidelijke trend in vast te stellen. Door het ontbreken van deze daling is het lastig om iets te zeggen over de voortzetting van het patroon. De verwachting was dat er een stijging zou komen in de hoeveelheid participatie. Wanneer we de meer recente data uit 2008 vergelijken met de data uit 2000 kunnen we niet overal spreken van een stijging.

Zoals gezegd zijn de resultaten wisselend. In sommige landen, waaronder Argentinië wordt inderdaad een stijging gevonden. In Argentinië neemt het percentage dat een petitie tekent, deelneemt aan een boycot of meedoet aan een demonstratie toe. In andere landen neemt het percentage juist af. Ook zijn er landen waarbij er bij de ene actie een stijging te vinden is en tegelijkertijd bij een andere actie een daling, zoals in het geval is.

Een mogelijke verklaring voor het niet vinden van de '*post-honeymoon decline*' zou de manier van meten kunnen zijn. Waarbij in dit onderzoek de meting is uitgesplitst naar de verschillende acties die geclassificeerd worden als participatie in sociale bewegingen hebben Inglehart en Catterberg (2002) deze acties samengevoegd en gekeken naar ten minste een deelname aan een van deze acties. Nu zien per land bij de ene actie soms een stijging en bij de andere acties soms een daling. Opvallend is echter dat Inglehart en Catterberg (2002) bij het eerste gedeelte van hun onderzoek naar participatie in gevestigde, rijke democratieën wel uitsplitsen per actie, zoals in dit onderzoek ook is gedaan.

5. Conclusie en discussie

In dit onderzoek zijn drie ontwikkelingen op het gebied van participatie in sociale bewegingen onder de loep genomen. De eerste vermeende ontwikkeling, een stijging van elite-uitdagende participatie in reeds gevestigde en rijke democratieën, blijkt inderdaad aanwezig gedurende de periode 1981 tot 2000. In alle landen vind een stijging plaats, met een enkele uitzondering daargelaten. Wanneer deze gegevens aangevuld worden met meer recente gegevens, namelijk van 2008, blijkt dat deze trend zich niet voortzet. De uitkomsten zijn wisselend. Er zijn hiervoor verschillende verklaringen te vinden.

Een mogelijke verklaring zou zijn dat er een langere termijn verandering plaats vindt en dat er naast een afname van elite-sturende politieke participatie nu ook afname komt van elite-uitdagende participatie. Dit zou echter nog meer afstand betekenen tussen de burgers en de politiek, waardoor het politieke systeem nog meer onder druk komt te staan. Het valt dan ook aan te bevelen om deze ontwikkeling gedurende de tijdsperiodes die nog komen gaan te blijven volgen, omdat deze trend niet wenselijk is.

Een andere verklaring zou kunnen zijn dat het geen lange termijn effect is, maar een periode effect. Enkele belangrijke ontwikkelingen van de betreffende periode, waaronder het begin van de economische crisis en de invoering van de euro, kunnen effect hebben op de hoeveelheid politieke participatie. Deze kans lijkt op dit moment aannemelijker dan de kans op een langer termijn effect, aangezien economische omstandigheden een goede verklaring kunnen zijn voor de hoeveelheid politieke participatie. Daarnaast is het ook mogelijk dat de manier van participeren veranderd. Online protest komt steeds meer op en aanwezig zijn bij bepaalde gebeurtenissen, zoals een demonstratie hoeft niet meer altijd.

De tweede ontwikkeling die naar voren komt uit de literatuur is de normalisatie van participatie in sociale bewegingen. Participeren wordt normaal voor een groot gedeelte van de bevolking en is niet meer weggelegd voor bepaalde sub-groepen zoals dat voorheen vaak wel het geval was. Niet iedereen wil deze ontwikkeling erkennen. Verschillende politieke wetenschappers schrijven participatie in sociale bewegingen nog steeds toe aan bepaalde groepen, al zijn deze soms anders dan vroeger. Voornamelijk sociale klasse, educatie en leeftijd zijn verklarende factoren voor participatie. Uit de analyse van de Verenigde Staten die voor dit onderzoek is gedaan blijkt echter dat in veel gevallen er geen significante verschillen zijn tussen de verschillende subgroepen, bij zowel sociale klasse, leeftijd als educatie.

In zekere zin kan er dus gesproken worden over een normalisatie van participatie in de Verenigde Staten. Mensen die laag opgeleid zijn participeren bijvoorbeeld niet significant minder dan mensen die hoog opgeleid zijn en een universitair diploma hebben. Er dient echter wel een kanttekening geplaatst te worden bij deze analyse, omdat niet alle subgroepen in deze analyse dezelfde grote hebben.

De derde ontwikkeling die onderzocht is blijkt niet aanwezig in dit onderzoek. De hoeveelheid elite-uitdagende participatie in relatief gezien nieuwe democratieën zou volgens de theorie af moeten nemen na de vestiging van de democratie. Dit is ook aangetoond door Inglehart en Catterberg (2002). Gedurende een langere tijd na de vestiging van de democratie en na een afname zou deze vorm van participatie uiteindelijk toe moeten nemen. In landen die nu een gevestigde democratie zijn is namelijk ook een stijging van elite-uitdagende participatie waargenomen.

In dit onderzoek zijn de resultaten wisselend. Soms zien we een stijging na de vestiging van de democratie en soms een daling tot 2000. Ook uit data van 2008, blijkt geen eenduidig vervolgptraan te zitten. Hieruit kan worden opgemaakt dat niet aanwezig is. Het verschil zit hem waarschijnlijk in de manier van meten. Inglehart en Catterberg (2002) hebben gekeken naar participatie in één van de mogelijke acties. In dit onderzoek zijn de verschillende acties uitgesplitst. Het is dan zeer relevant om deze trend verder te onderzoeken en wellicht het onderzoek van Inglehart en Catterberg (2002) expliciet te repliceren.

Ten slotte blijkt uit langdurige kwalitatieve data niet altijd de reden voor bepaalde ontwikkelingen. Met kwalitatief onderzoek en aanvullende kwantitatieve data zouden eventuele verklaringen voor de gebeurtenissen verder onderzocht kunnen worden. Want in hoeverre neemt online participatie de andere vormen, bijvoorbeeld het meedoen aan een demonstratie, over? En in hoeverre kunnen we spreken van normalisatie van participatie in sociale bewegingen in andere landen dan de Verenigde Staten?

5. Literatuurlijst

- Aelst, Peter van, en Stefaan Walgrave. 2003. "Who is that (wo)man in the street? From the normalisation of protest to the normalisation of the protester." *European Journal of Political Research* 39 (juni): 461-486.
- Barnes, Samuel Henry en Max Kaase. 1979. *Political Action: Mass participation in five western societies*. California: Sage.
- Caren, Neal, Raj Andrew Ghoshal, en Vanesa Ribas. 2011. "A Social Movement Generation: Cohort and Period Trends in Protest Attendance and Petition Signing." *American Sociological Review* 76: 125.
- Carty, Victoria. 2011. *Wired and mobilizing*. New York: Routledge.
- Cotgrove, Steven en Andrew Duff. 1980. "Environmentalism, Middle-class radicalism and politics." *The Sociological Review* 28: 333-351.
- Daalder, Hans. 2002. "Parties: Denied, Dismissed or Redundant? A Critique." In *Political Parties: Old Concepts and New Challenges*. Gunther et al. OUP Oxford.
- Dalton, Russel J. 2008. "Citizenship Norms and the Expansion of Political Participation." *Political Studies* 56: 76-98.
- Della Porta, Donatella and Mario Diani. 2011. *Social Movements: an Introduction*. Blackwell company.
- Diani, M. 1992. "The concept of social movement." *The Sociological Review* 40: 1-25.
- Dodson, Kyle. 2011. "The Movement Society in Comparative Perspective." *Mobilization: An International Journal* 16: 475-494.
- Eder, Klaus. 1995. "Does Social Class Matter in the Study of Social Movements? A theory of Middle-class Radicalism." In *Social Movements and Social Classes*. Louis Maheu. Sage.
- Edwards, B. And J. McCarthy. 2004. "Resources and Social Movement Mobilization." In *The Blackwell Companion to Social Movements*. A. Snow, S.A. Soule and H. Kriesi. Cambridge: Blackwell Publishing, 311-335.
- Hague, Martin en Rob Harrop. 2010. *Comparative Government and Politics an Introduction*. 8th ed. Palgrave MacMillan.
- Inglehart, Ronald. And Gabriela. Catterberg. 2002. "Trends in Political Action: The Developmental Trend and the Post-Honeymoon Decline." *International journal of Comparative Sociology* 43: 1-31.
- Norris, Pippa. 2002. "Democratic Phoenix: Agencies, Repertoires, & Targets of Political Activism." Presented at the 2annual meeting of the American Political Science Association, Boston.
- Norris, Pippa. 2003. Young people & Political Activism: From the Politics of Loyalties to the Politics of Choice?" Report for the Council of Europe Symposium.
- Rohrschneider R. 1993. "Impact of Social Movements on European Party Systems." *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 528: 157-170.
- O'Toole, Therese. 2004. "Explaining Young People's Non-Participation: Towards a Fuller Understanding of the Political."
- Tilly, Charles. 2004. *Social Movements 1768-2004*. Paradigm Publishers.
- Van Gunsteren, Herman en Rudy B. Andeweg. 1994. *Het Grote Ongenoegen; over de kloof tussen burgers en politiek*. Haarlem: Aramith.
- Verba, Sidney, Norman H. Nie, Ana Barbic, Galen Irwin, Henk Molleman en Goldie Shabad. 1973. "The Modes of Participation: Continuities in Research." *Comparative Political Studies* 6: 235-249.

Welzel, Christian. 2009. "Theories of democratization."

http://www.worldvaluessurvey.org/wvs/articles/folder_published/publication_579/files/OUP_Ch06.pdf (laatst gezien op 14 juni 2013).

www.europeanvaluesurvey.org (laatst gezien op 17 juni 2013).

www.freedomhouse.org (laatst gezien op 17 juni 2013).

www.worldvaluessurvey.org (laatst gezien op 17 juni 2013).

6. Bijlagen

Tabel 1.1. Percentage dat een petitie heeft getekend

Land:	1981	1990	1995	2000	2008
Brittannië	63	75		79	65
Italië	38	44		52	49
Nederland	33	50		61	50
Finland		34		48	50
Ierland	28	41		60	52
Frankrijk	44	51		67	68
België	22	45		71	61
Denemarken	42	50		55	66
Zweden	53	70		87	78
IJsland	37	47		53	54
Spanje		16	21	23	22
Verenigde Staten			70	81	72
Gemiddelde	40	48	46	61	57

* Bron: *World Value Survey* en de *European Value Survey*

Tabel 1.2. Percentage dat mee heeft gedaan aan een boycot

Land:	1981	1990	1995	2000	2008
Brittannië	7	13		16	13
Italië	5	10		10	12
Nederland	6	8		22	11
Finland		12		14	23
Ierland	6	7		9	9
Frankrijk	11	11		12	16
België	3	8		12	11
Denemarken	8	10		24	18
Zweden	8	16		33	22
IJsland	7	21		18	30
Spanje		6	5	5	6
Verenigde Staten			18	24	21
Gemiddelde	7	11	12	17	16

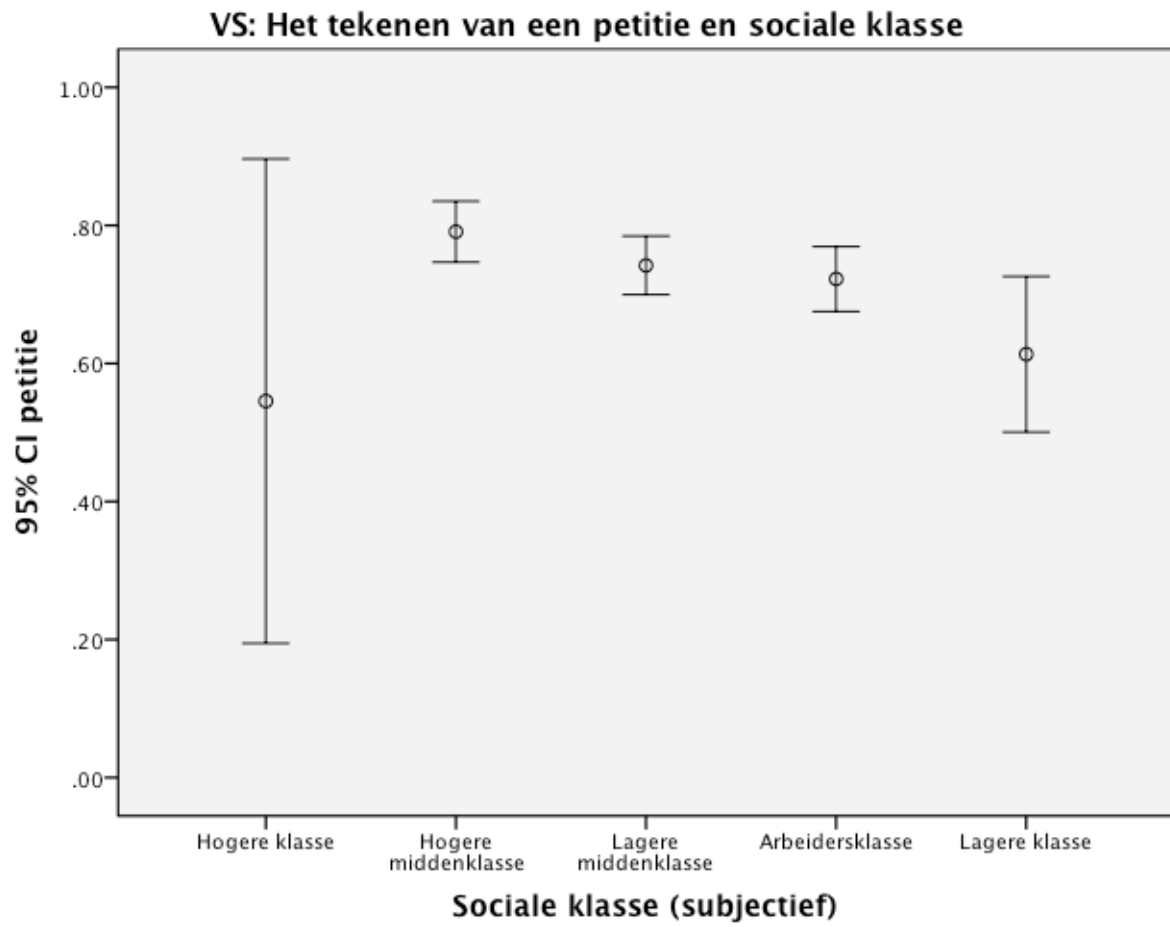
* Bron: *World Value Survey* en de *European Value Survey*

Tabel 1.3. Percentage dat mee heeft gedaan aan een demonstratie

Land:	1981	1990	1995	2000	2008
Brittannië	10	14		13	15
Italië	25	34		33	37
Nederland	12	25		32	21
Finland		12		14	14
Ierland	12	16		21	15
Frankrijk	26	31		38	45
België	13	21		39	30
Denemarken	18	27		28	34
Zweden	15	22		35	21
IJsland	14	23		21	27
Spanje		23	21	24	34
Verenigde Staten			15	20	15
Gemiddelde	16	23	18	27	26

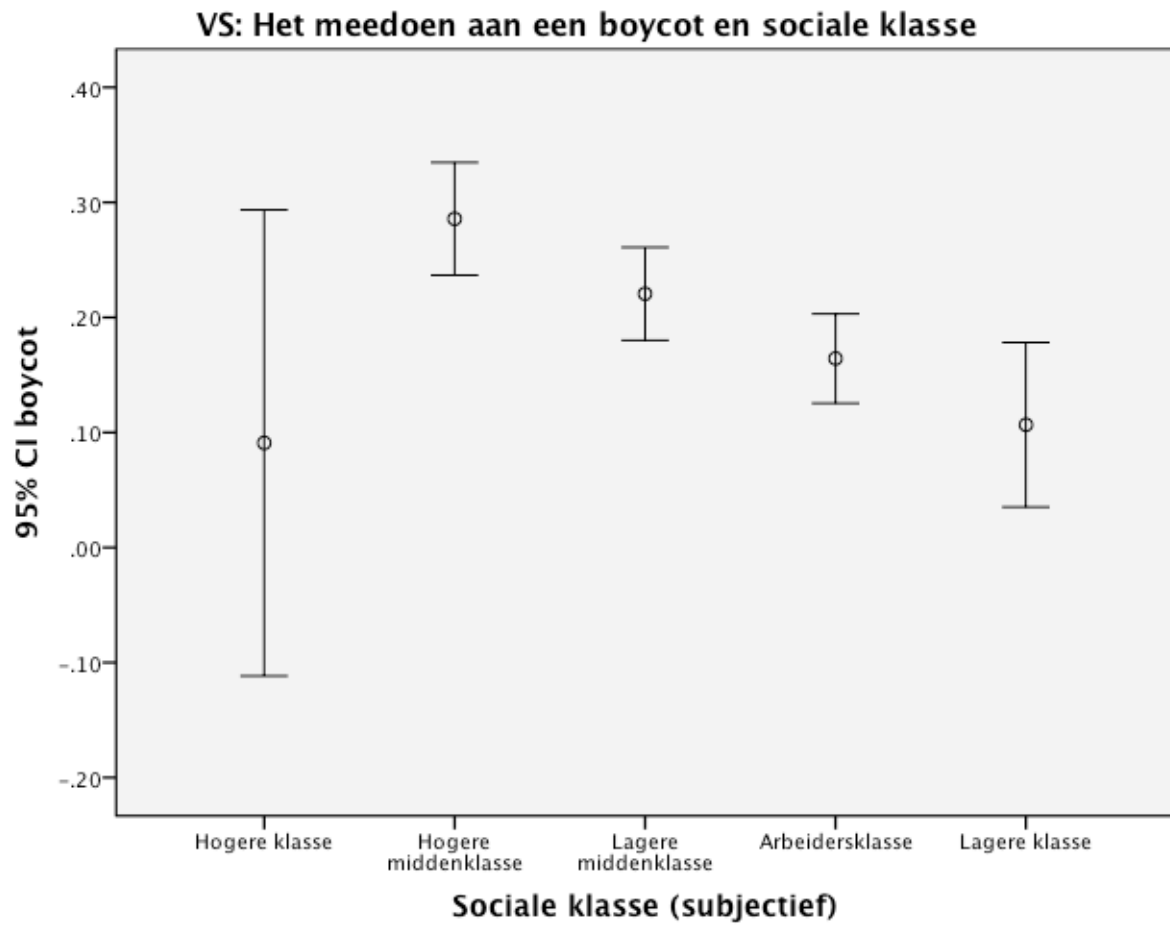
* Bron: *World Value Survey* en de *European Value Survey*

Figuur 2.1:

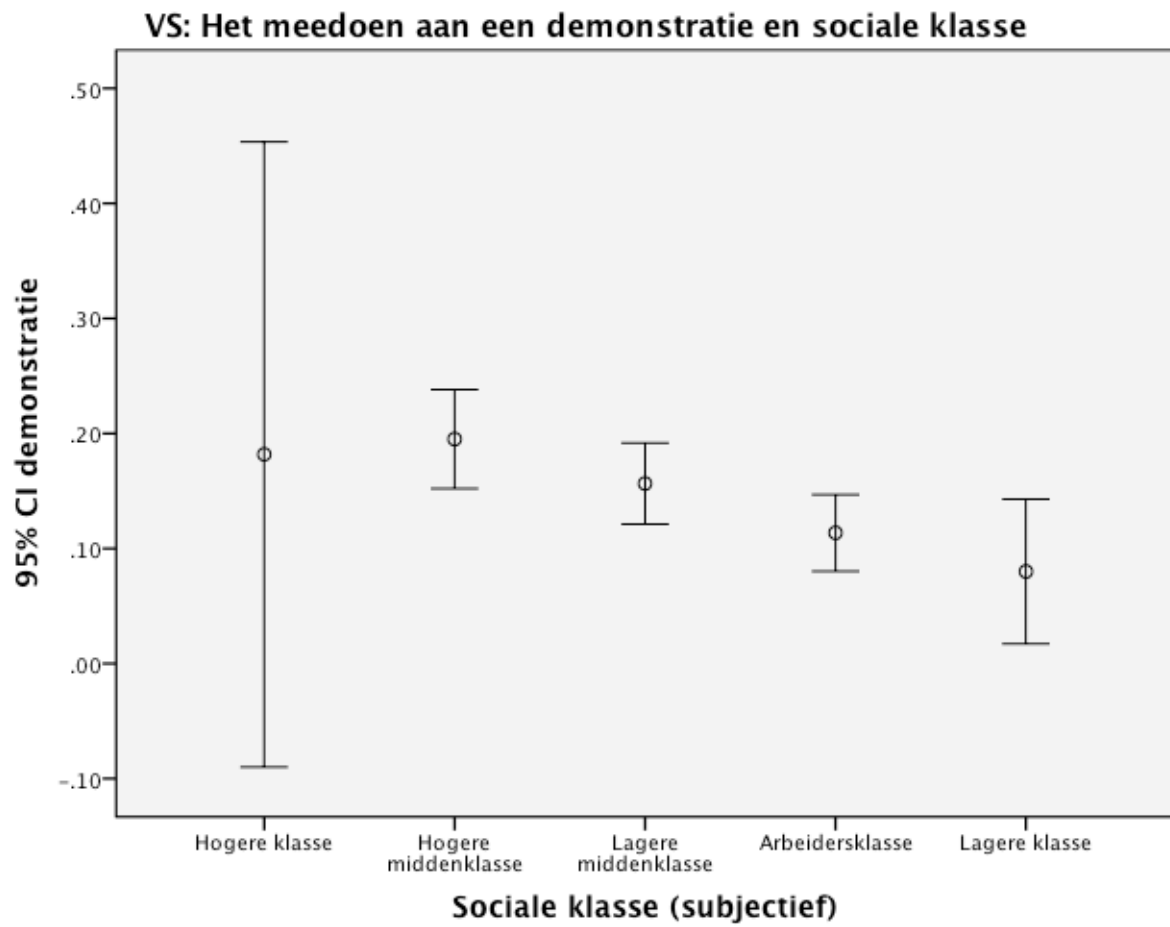
* Bron: *World Value Survey*

Figuur 2.2:

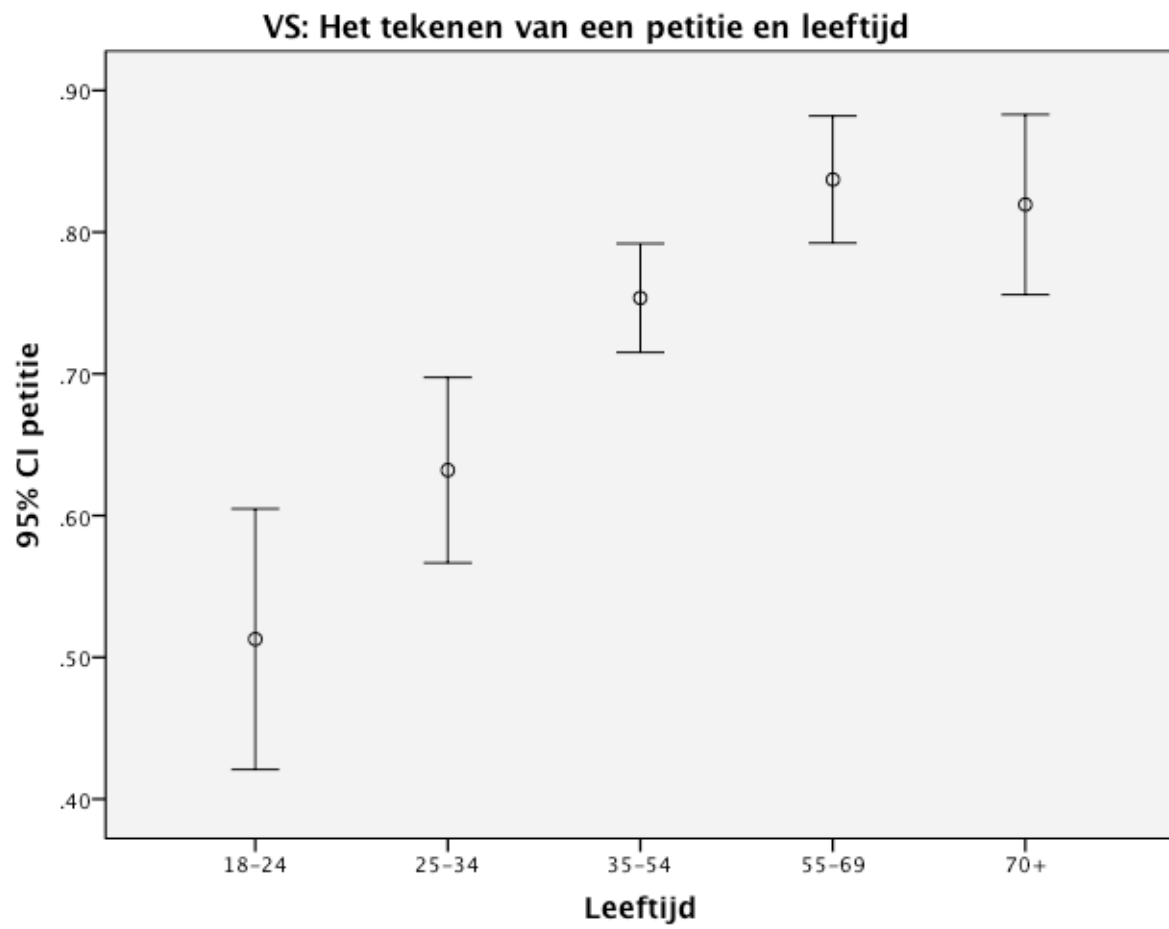
* Bron: *World Value Survey*

Figuur 2.3:

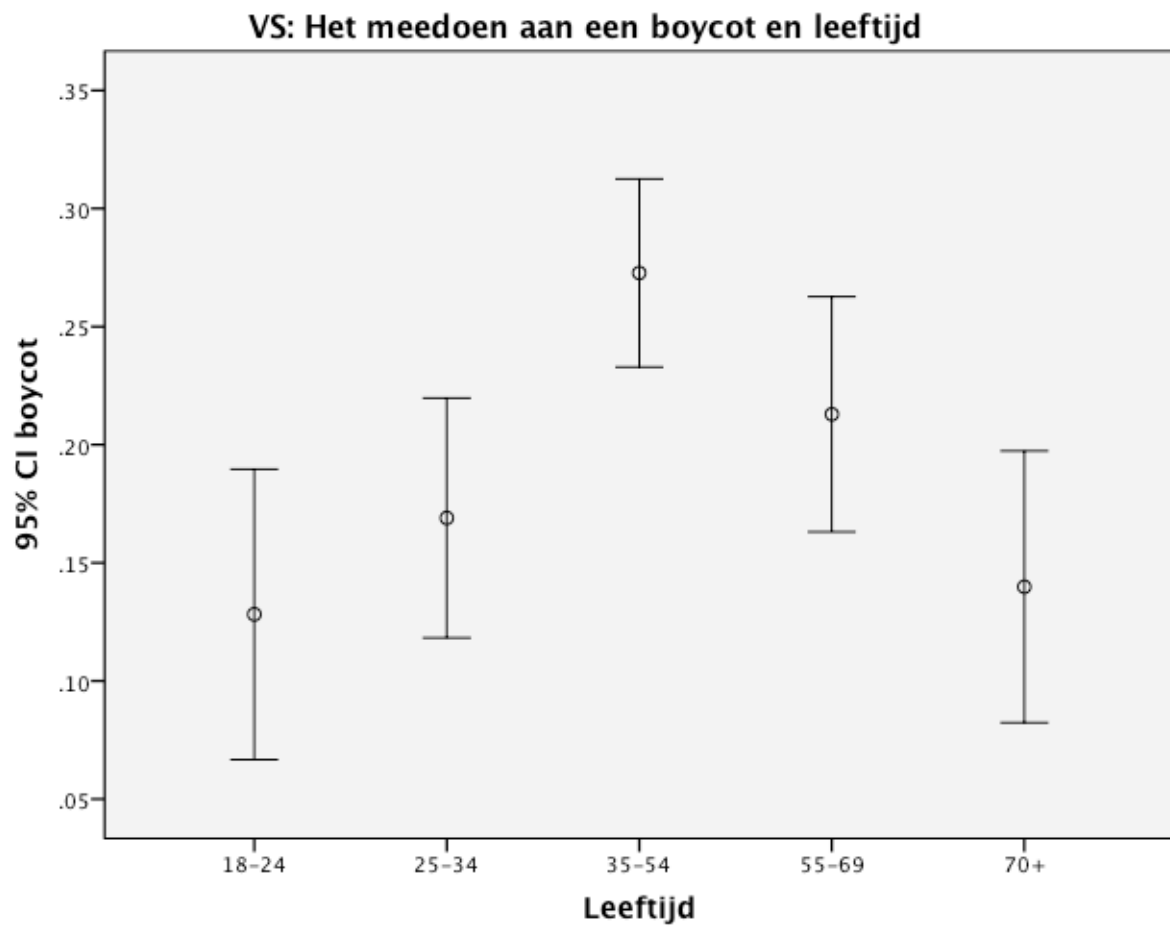
*Bron: *World Value Survey*

Figuur 2.4:

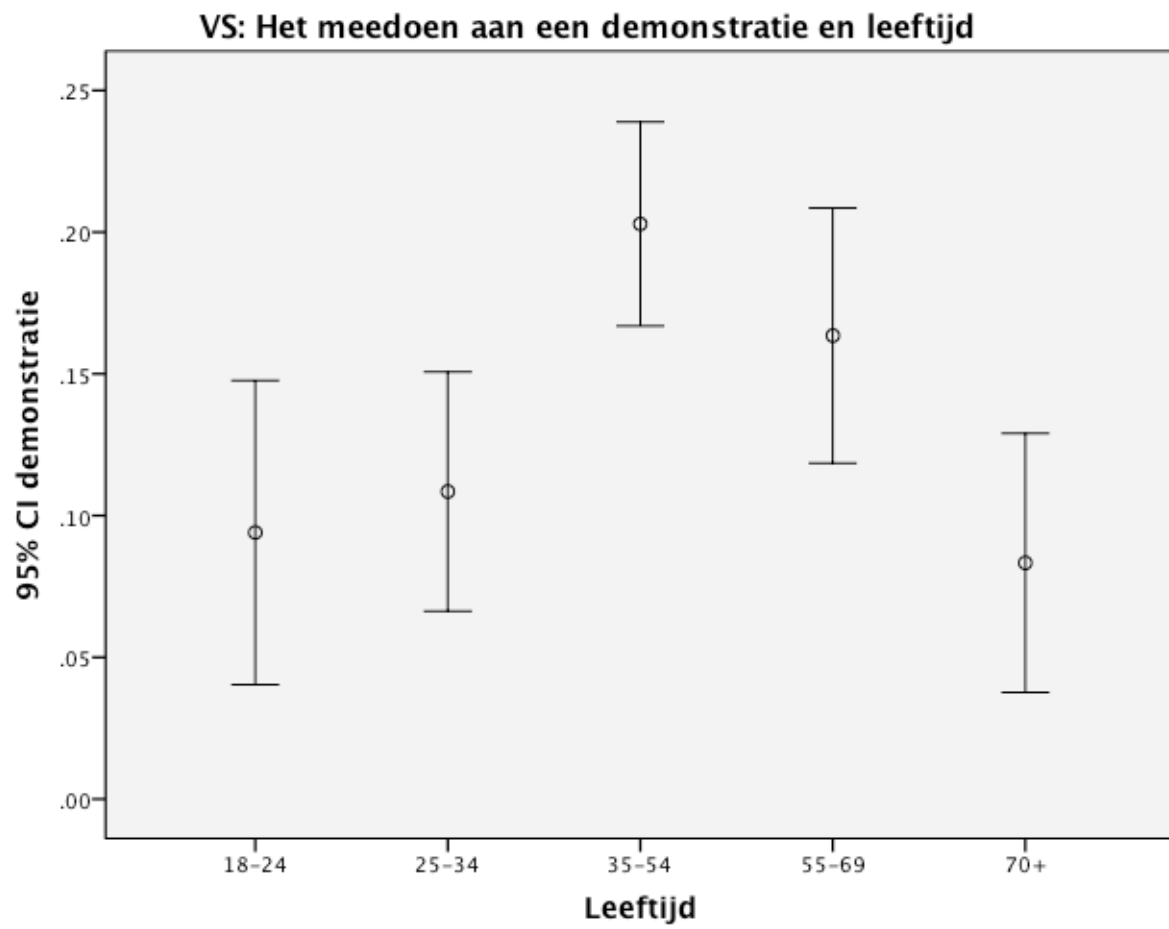
* Bron: *World Value Survey*

Figuur 2.5:

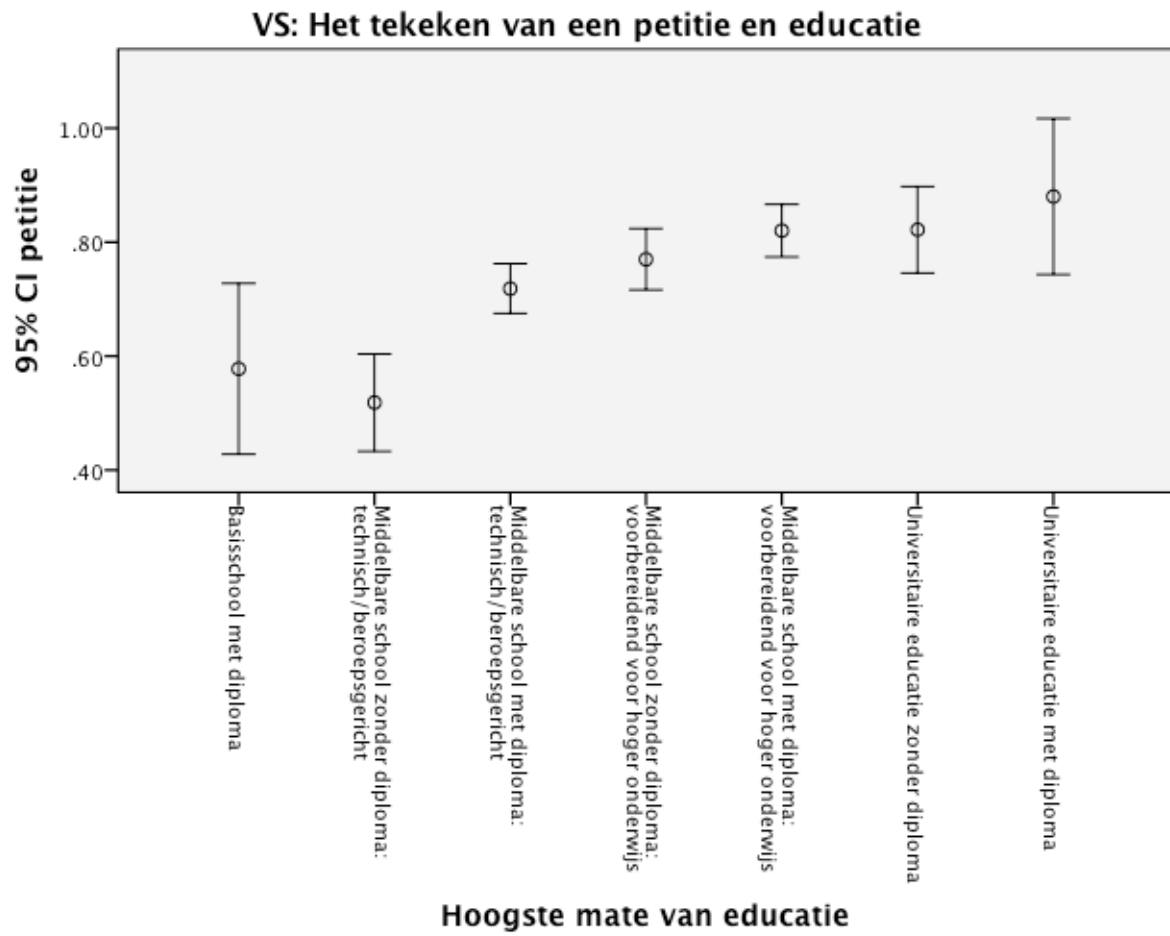
* Bron: *World Value Survey*

Figuur 2.6:

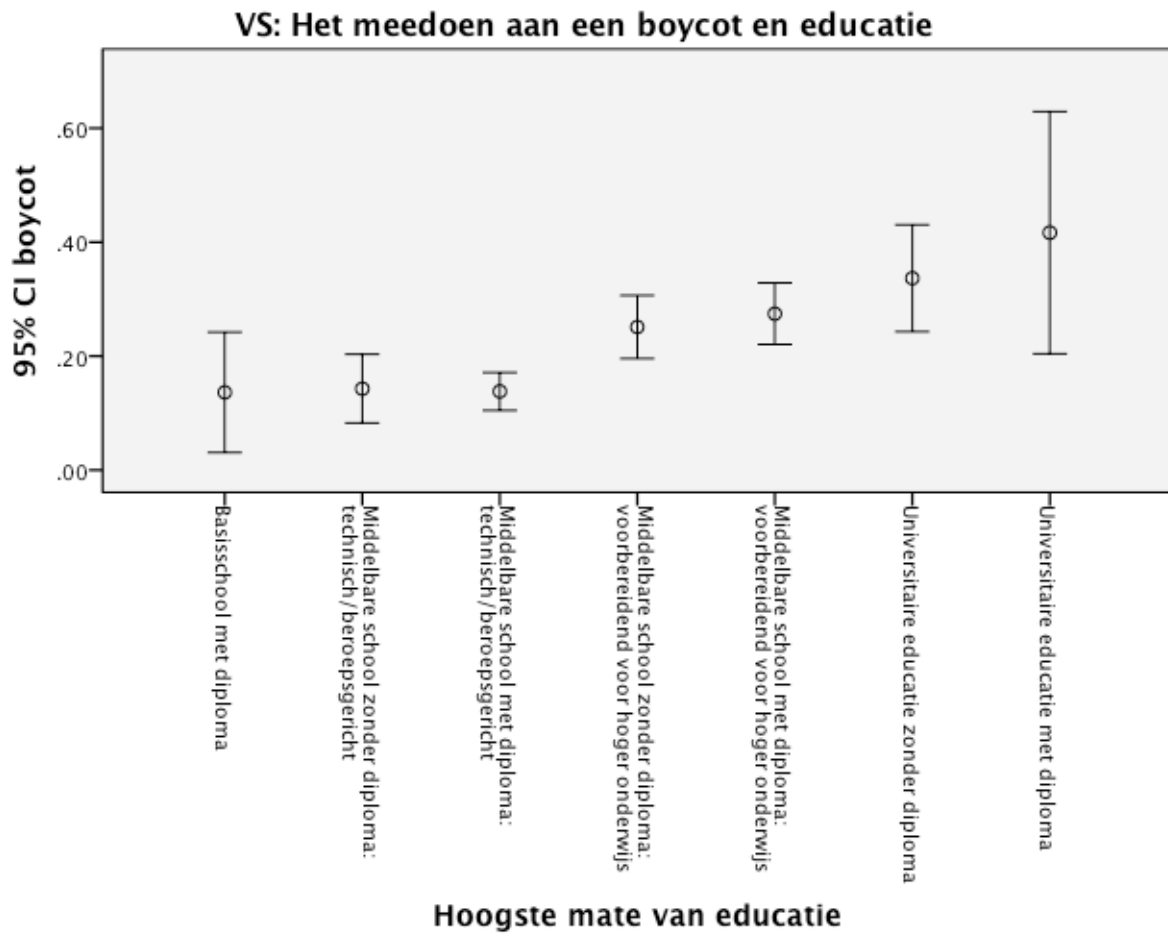
* Bron: *World Value Survey*

Figuur 2.7:

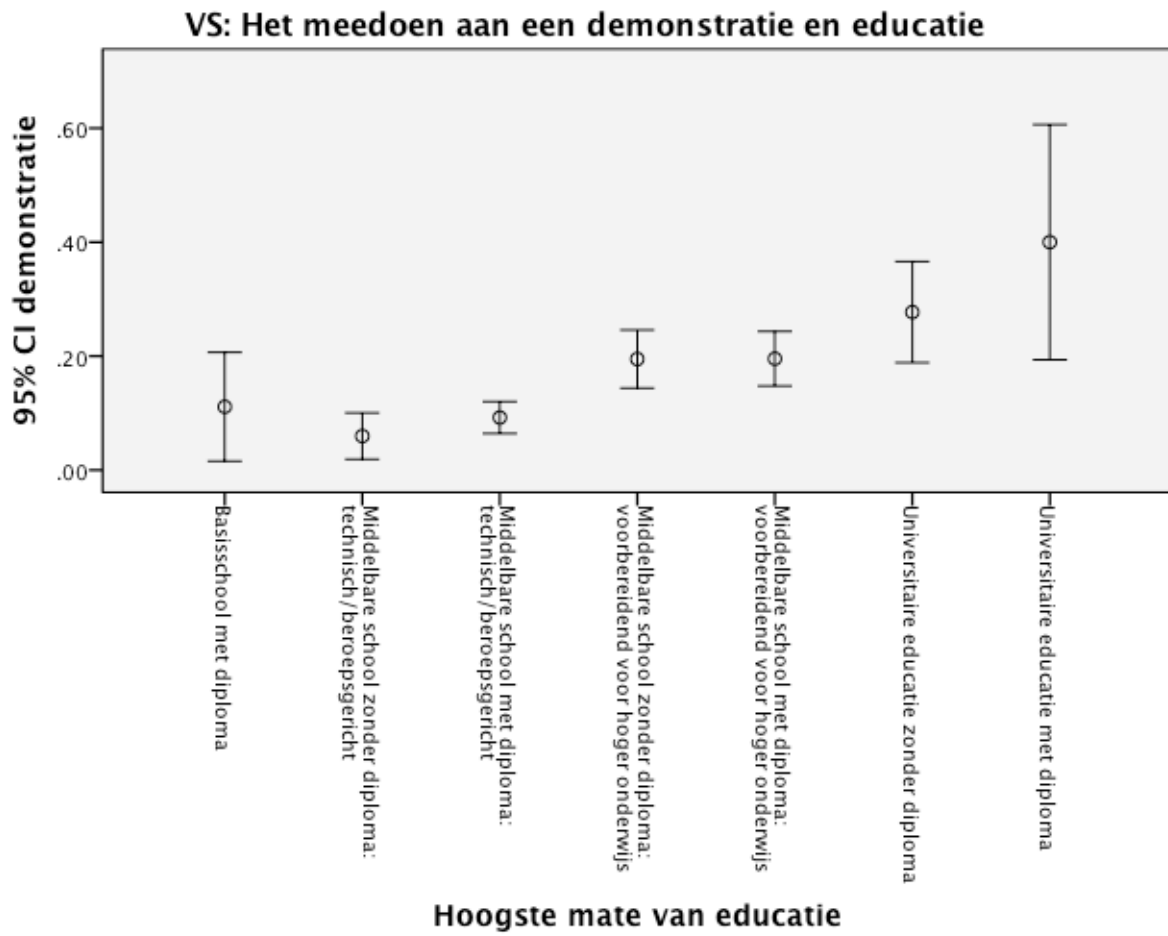
* Bron: *World Value Survey*

Figuur 2.8:

* Bron: *World Value Survey*

Figuur 2.9:

* Bron: *World Value Survey*

Tabel 3.1. Percentage dat een petitie heeft getekend (Oost-Europese landen)

Land:	1981	1990	1995	2000	2008
Bulgarije		19		10	9
Polen		19		21	20
Slovenië		22		31	32
Tsjechië		45		56	30
Estland		36		19	21
Hongarije		17		15	15
Letland		60		18	15
Litouwen		55		25	11
Slowakije		35		57	34
Gemiddelde:		34		28	21

* Bron: *European Value Survey*

Tabel 3.2. Percentage dat een petitie heeft getekend (overige landen)

Land:	1981	1990	1995	2000	2008
Argentinië	29	21	29	22	29
Chili		22	16	18	18
Mexico	8	31	30	17	20
India		22	18	24	23
Zuid-Afrika	17	8	17	25	14
Turkije				14	9
Rusland		27			8
Gemiddelde	18	22	22	20	17

* Bron: *World Value Survey* en de *European Value Survey*

Tabel 3.3. Percentage dat mee heeft gedaan aan een boycot (Oost-Europese landen)

Land:	1981	1990	1995	2000	2008
Bulgarije		3		3	3
Polen		6		4	3
Slovenië		6		8	7
Tsjechië		8		8	4
Estland		3		3	3
Hongarije		2		3	2
Letland		3		4	4
Litouwen		7		4	1
Slowakije		3		4	2
Gemiddelde		5		5	3

* Bron: *European Value Survey*

Tabel 3.4. Percentage dat mee heeft gedaan aan een boycot (overige landen)

Land:	1981	1990	1995	2000	2008
Argentinië	2	3	1	2	3
Chili		4	2	5	3
Mexico	1	6	10	2	3
India		15	12	11	12
Zuid-Afrika	8	8	12	13	11
Turkije				6	5
Rusland		4			2
Gemiddelde	4	7	7	7	6

* Bron: *World Value Survey* en de *European Value Survey*

Tabel 3.5. Percentage dat mee heeft gedaan aan een demonstratie (Oost-Europese landen)

Land:	1981	1990	1995	2000	2008
Bulgarije		13		15	8
Polen		18		9	8
Slovenië		9		9	12
Tsjechië		33		26	11
Estland		24		10	6
Hongarije		4		5	4
Letland		31		24	16
Litouwen		33		12	6
Slowakije		20		13	5
Gemiddelde		18		14	8

* Bron: *European Value Survey*

Tabel 3.6. Percentage dat mee heeft gedaan aan een demonstratie (overige landen)

Land:	1981	1990	1995	2000	2008
Argentinië	19	15	16	13	19
Chili		30	14	15	18
Mexico	8	20	10	4	16
India		15	9	19	15
Zuid-Afrika	6	9	10	13	15
Turkije				7	6
Rusland		31			15
Gemiddelde	11	20	12	12	15

* Bron: *World Value Survey* en de *European Value Survey*